

رسته‌ی شوین

که وتووی مهرج

د. کوردستانی موکریانی
کوليجی ناداب - زانکوی
سه‌لاحه‌ددین

سه‌ره‌تا

بابه‌تی رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج له‌نیو‌هیندیک به‌ره‌می ریزمانی‌دا زور به‌کورتی باس کراوه‌وه‌تا ئیسته‌وه‌کوبابه‌تیکی ستاکسی سه‌ربه‌خولنی نه‌کۆلدراوه‌ته‌وه، هوی ئه‌مه‌ش بو‌که‌می لیکۆلینه‌وه له‌بواری سینتاکس دا ده‌گه‌ریته‌وه.

مامۆستا نوری علی آمین له‌د ریزمانی کوردی،⁽¹⁾ دا سه‌باره‌ت به‌وپارچه‌ئاوه‌لکاری‌یه‌ی که‌مهرجه‌ده‌لێت

(له‌رسته‌ی مهرجی‌دا ئه‌وپارچه‌یه‌ی، که‌شوین که‌وتووه‌و

ووشه‌ی مهرجی‌تیا به‌پنی ئه‌لری: پارچه‌ی مهرجی، وه‌ک:-

ئه‌گه‌ر به‌خۆنیت ده‌ره‌چیت .

ئه‌وپارچه‌ی، که‌ووشه‌ی مهرجی‌تیا نی‌یه‌وشا پارچه‌یه‌، پنی

ئه‌بیژری (پارچه‌ی وه‌رام) وه‌ک:

که‌برسیت بوو، نانه‌که‌بخۆ.

مامۆستا نوری علی آمین له‌م به‌ره‌مه‌ی‌دا دوو‌لاپه‌ره‌ی بو‌مهرج

ته‌رخان کردووه‌و تیسدا ئه‌وفرمانانه‌ی مهرجی‌روون کردۆته‌وه، که

له‌نیورسته‌ی سه‌ره‌کی و رسته‌ی شوین که‌وتوودا به‌کارهاتوون،

ئه‌وه‌ی شایه‌نی باسه‌رسته‌ی دووه‌می خالی شه‌شهم پێسه‌ندی به

رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرجه‌وه‌نی به...

پروفیسۆر قه‌ناتی کوردۆله به‌ره‌می (زمانی کوردی)⁽¹⁾ لاپه‌ره (71 و 72)‌ی بۆرسته‌ی تیکه‌ل ته‌رخان کردووه‌و، له‌م باسه‌دا بایه‌خی به‌و ئامرازانه‌داوه، که‌هاوبه‌شی پینک هینانی رسته‌ی تیکه‌ل ده‌که‌ن، به‌بێ ئه‌وه‌ی روونی بکاته‌وه، که‌ئهم ئامرازانه‌له‌گه‌ل‌ج جو‌ره‌رسته‌یه‌کی شوین که‌وتووبه‌کاردین، به‌لکوه‌هرناوی بردوون و رسته‌یه‌کی تیکه‌لی به‌وینه‌بو‌هیناونه‌ته‌وه، بو‌وینه‌ده‌رباره‌ی رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج، هه‌رناوی ئامرازی ئه‌گه‌ر (هه‌گه‌ر)‌ی بردووه‌و ئهم رسته‌یه‌شی به‌وینه‌هیناوه‌ته‌وه:-

ئه‌گه‌ر دخوزه‌ی، وه‌ره.

د.ن. مه‌که‌نزی له‌لاپه‌ره (136 - 139)⁽²⁾‌ی به‌ره‌مه‌

ریزمانیکه‌ی‌دا باسی مهرج ده‌کات، به‌لام نه‌ک وه‌کوبابه‌تیکی

رسته‌سازی، به‌لکوله‌نیوی‌دا به‌ووردی به‌کارهینانی جو‌راو‌جو‌ری

کاری ده‌ست نیشان کردووه‌و ئه‌وه‌ده‌مکاتانه‌ی کاری خستۆته‌روو:

که‌له‌مهرج وه‌لامی مهرج‌دا به‌کاردین، به‌بێ ئه‌وه‌ی بگات

یاسایه‌کی گشتی بو‌به‌کارهینانه‌کانی کار له‌م بواره‌دا.

ئه‌وه‌ی شایه‌نی باسه‌ئهم جو‌ره‌دابه‌ش کردنی کاره‌له‌لایه‌ن

مامۆستا (نوری علی آمین) هه‌وش له‌و به‌ره‌مه‌ی، که‌له‌مه‌وبه‌رناوم

بردووه‌به‌رچاوه‌که‌وینت و دیااره‌هه‌ردوو مامۆستایان د.ن. مه‌که‌نزی

و نوری علی آمین بو‌چۆنیه‌تی به‌کارهینانی کار له‌زمانی کوردی‌دا

باری مهرج‌دا پێسه‌وی ریزمانی زمانی ئینگلیزی‌یان کردووه‌، بو‌ی

واتای ئه‌ومهرجه ده‌به‌خشیت، که رووداوه‌که‌ی له‌نیورسته‌ی سهره‌کی دا روودراوه، وه‌یا له‌داهاتوودا رووده‌دریت، وه‌یا گهره‌ک بووروویدریت.

رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج وه‌کو‌هه‌موو‌جو‌ره‌کانی دی رسته‌ی شوین که‌وتووله‌رووی پینک هاتی سینتاکسیوه‌هه‌روا له‌رووی واتاوش هه‌رگیز به‌ته‌نیا به‌کارناسیه‌ت، چونکه واتاکه‌ی ناته‌واوه‌دارشته‌سه‌تاکسیکه‌شی نیوه‌چله، بویه له‌م دوروووه‌به‌ندیواری به‌رسته‌ی سهره‌کی نیورسته‌ی تیکه‌ل دا هه‌یه، بو‌وینه، که ده‌لین:-

(ئه‌گهر مالت له‌شووشه‌بوو)

ئهم رسته‌یه له‌رووی واتاوه‌پینک هاتنه‌وه‌ناته‌واوه، له‌م هه‌ردوو لایه‌نی واتاوپینک هاتنیوه‌ی چاوه‌رنی ته‌واوکردنی ده‌کریت، که رسته‌که‌ی دوا‌ی خوی ئهم ئهرکه‌ی بو‌جی‌به‌جی ده‌کات، که وتراوه (مائی خه‌لکی به‌رده‌باران مه‌که)

به‌هه‌بوونی ئهم دوروسته‌یه‌تیکرا رسته‌یه‌کی تیکه‌لیان پینک هیناوه، که واتی ته‌واوه‌ده‌به‌خشیت وله‌رووی پینک هاتنه‌وش هه‌یچ که‌م و‌کو‌رتای‌یه‌کی تیدا به‌دی ناکریت، ئه‌وه‌ی شایه‌نی باسه رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج له‌نیورسته‌ی تیکه‌ل دا بو‌هه‌موورسته سهره‌کینکه ده‌گهرینه‌وه، نه‌ک بو‌به‌شینک له‌به‌شه‌کانی.

ئامرازای گه‌یه‌نه‌ری سینتاکسی نیوان رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج ورسته‌ی سهره‌کی دا ئامرازای (ئه‌گهر)، که که‌وتوته‌سهره‌تای رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرجه‌وه، هه‌روا له‌زمانی کوردی‌دا هیندیک ئامرازای دیش هه‌ن، که هه‌ویه‌شی پینک هینانی ئهم جو‌ره رسته‌تیکه‌له‌ده‌که‌ن، به‌لام به‌راهه‌یه‌کی که‌متر به‌کاردین، وه‌ک (هه‌که، که، هه‌ر-که).

رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج له‌رووی روودان و‌ئه‌گه‌ری روودانی دیاره‌ه‌رووداوا دا‌به‌ش ده‌کریته‌سه‌ردوو‌جو‌ره‌رسته‌ی شوین که‌وتوو:-

۱ - رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرجی رووداوی ته‌واو

له‌م جو‌ره‌رسته‌ی شوین که‌وتوو‌دا ئه‌ومهرجه‌ی، که له‌نیورسته شوین که‌وتوو‌که‌دا هاتوو، رووداوی رووداوه‌که‌ی له‌نیورسته‌ی سهره‌کی دا روودراوه وه‌یا له‌داهاتوو‌یه‌کی خیرادا رووده‌دریت.

ئهم باسه له‌به‌ره‌می هه‌ردوولایان دا لیک نیزیکه.

ماموستایان که‌ریم ئه‌یوی وی. سمیرنوقا له‌به‌ره‌می دیالیکتی کوردی موکسری لاپه‌ره (۱۴۱) دا^(۴) نیوی ئهم جو‌ره‌رسته شوین که‌وتوو ده‌بن له‌گه‌ل ئه‌و ئامرازه سینتاکسی‌یانه‌ی هه‌ویه‌شی -ارشتنی ده‌که‌ن وله‌و ئامرازانه‌ش ناوی ئه‌گه‌رچی و‌ئه‌گه‌ریان بردوووه‌رسته‌یه‌کیش به‌وینه‌دیننه‌وه.

ماموستا محمه‌د ئه‌مین هه‌روامانی له‌به‌ره‌می زاری زمانی کوردی له‌ترازووی به‌راورددا^(۵)، که باسی رسته‌ی لیک‌دراو ده‌کات وه‌کو‌ئامرازینکی په‌یوه‌ست ناوی ئامرازای گه‌یه‌نه‌ری (ئه‌گهر) ده‌بات ورسته‌یه‌کیش به‌وینه‌بو‌دیننه‌وه.

زه‌ری عارف یوسوئوقا له‌به‌ره‌می شیوه‌ی سلیمانی - زمانی کوردی‌دا^(۶) له‌لاپه‌ره (۱۲۷ - ۱۲۸) دا له‌م باب‌ه‌ته‌دواوه‌ئه‌و ئامرازه گه‌یه‌نه‌رانه‌ی باس کردوو، که بو‌ئهم دۆخه‌به‌کاردین وه‌ک (ئه‌گهر، هه‌ر-که، هه‌رچه‌ند، که) وله‌رووی شوینسی رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج دا ده‌لیت (به‌شیوه‌یه‌کی گشتی ئهم جو‌ره رسته‌یه‌ده‌که‌وینه‌پیش رسته‌ی سهره‌کیوه، هه‌رچه‌نده‌هیندیک جار ده‌که‌وینه‌دوا‌ی رسته‌ی سهره‌کیوه.

له‌رووی ده‌مکاتی ئه‌و کارانه‌ی هه‌ویه‌شی دارشتن گوزاره‌ی رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج ده‌که‌ن رسته‌که‌دا‌به‌ش ده‌کاته‌سه‌ردوو‌جو‌ره‌رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرجی، په‌که‌میان گوزاره‌که‌ی بریتی ده‌بیت له‌کارینکی رابوردوو‌وران‌ه‌به‌بوردوو‌وداهاتوووی ئیخباری وه‌یا ده‌مکاتی رانه‌بوردوووی داهاتوووی ئیلزانی، به‌لام جو‌ری دووه‌میان ده‌مکاتی کاره‌که‌رابردوووی ئیلزانی ده‌بیت. زه‌ری خان بو‌ئهم بارانه‌چه‌ند رسته‌یه‌کی سه‌رکه‌وتوووانی به‌وینه هیناوه‌ته‌وه.

تۆزه‌ری ئهم لیکۆلینه‌وه‌یه له‌لاپه‌ره (۸۴) ی به‌ره‌می (سینتاکسی رسته‌ی ساده)^(۷) دا باسی رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرجی کردوو، پینسه‌کی پیناسه‌یه‌کی کردوووه‌نیوی دوو ئامرازای گه‌یه‌نه‌ری مهرجی (ئه‌گهر، هه‌که) ی بردوو، که له‌گه‌ل ئهم جو‌ره‌رسته‌یه‌دا به‌کاردین و شوینی رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرجی له‌نیورسته‌ی تیکه‌ل دا ده‌ست‌نیشان کردوووه‌ئهم لیک‌دانه‌وانه‌شی به‌رسته‌رووز کردوته‌وه.

رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج

رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج له‌نیورسته‌ی تیکه‌ل دا مهرجی روودانی رووداوا دیاره‌ه‌روون ده‌کاته‌وه، رسته‌ی شوین که‌وتوو‌که‌

نه‌گه‌ر دینیت، نیی بلی براکمت چاوه‌ریت ده‌کات.
 نه‌گه‌ر هات وینویستیم به پاره‌بوو، تاماده‌به دستم بگری، مردنی
 دینوره‌به ک، ۷۲

هررو ده‌مکاتی گوزاره‌ی رسته‌ی شوین که‌وتوی مهرج بوی
 هیه بریتی بیت له ده‌مکاتی نیلزامی، به‌لام گوزاره‌ی رسته‌ی
 سه‌ره‌کی ده‌مکاته‌کی نیلزامی نابیت، بو‌وینه :-

خوئه‌گه‌ر بهاتبنا به‌ره‌و چایخانه، یان دوکانه‌کی مه‌کته‌ب چوویام،
 نه‌وا کاکه پیشی پی ده‌گرتم به خوشی، یان ناخوشی به‌ره‌وپاش
 ده‌یگیرامه‌وه، چیرۆکه‌کانی مەم، ۲۲
 نه‌گه‌ر قایل بو‌وا به‌وه‌ی جاری نابوتی بولی بدن، نه‌واله هموو
 قه‌رزه‌کان رزگاری نه‌بوو، فریشته‌کانی . . . ۷۲

۲ - رسته‌ی شوین که‌وتوی مهرجی رووداوی ناته‌واو

له رسته‌ی شوین که‌وتوی مهرجی رووداوی ناته‌واو‌دا وه‌یا
 خوژگه‌ی هاتنه‌دی نه‌گه‌ره‌که‌دا، رووداو، وه‌یا دیارده‌ی رسته‌ی
 سه‌ره‌کی نایه‌ت‌ده‌ی، مهرجی نه‌هاتنه‌ دیشی له رسته‌ی
 شوین که‌وتو‌ودا وه‌کو‌گریمان وگه‌ره‌کیسه‌ک روون کراوه‌ته‌وه‌و
 باس کراوه، بو‌یه ده‌مکاتی ده‌برینی گوزاره‌کی ده‌مکاتی نیلزامی
 ده‌بیت وله‌کاتی رابوردو‌دا، بو‌وینه :-

نه‌گه‌ر تمونیه‌ش‌مه‌وه تووشی به‌کیک بیوستایه سهرت له دیمه‌نی
 سه‌ران رووی خه‌لکی شار سو‌رجه‌ما، که له هه‌یوانه فزاوانه‌که‌دا کو
 بیوونه‌وه، چیرۆکه‌کانی مەم، ۱۳
 لاویک بیوستایه بیوايه به راوکه‌ر تیری به‌ره‌و دارستان ده‌هاو‌ریش،
 نه‌گه‌ر بیوستایه بیوايه به شوان تیری به‌ره‌وران‌مه‌ر ده‌هاو‌ریش،
 جه‌ژنانه، ۵۹

رسته‌ی شوین که‌وتوی مهرج به یارمه‌تی نامرازی گه‌به‌نه‌ری - نه‌گه‌ر -

نامرازی گه‌به‌نه‌ری نه‌گه‌ر له دیالیکتی کرمانجی ژوو‌ووو

ده‌مکاتی کاری گوزاره‌ی رسته‌ی سه‌ره‌کی و رسته‌ی
 شوین که‌وتوی مهرجی رووداوی ته‌واو هه‌موو ده‌مکاته‌کانی کار
 ده‌گریته‌وه، ته‌نیا کاری رابردوی نیلزامی نه‌بیت، که له‌م دو‌خه‌دا
 له‌گه‌ل رسته‌ی سه‌ره‌کی دا به‌کار نایه‌ت.

بو‌وینه له‌م رسته‌ی ژیروودا کاتی روودانی رووداوی کاری
 گوزاره‌ی رسته‌ی شوین که‌وتوو و رسته‌ی سه‌ره‌کی رابردوی
 نیخباری‌یه :-

هه‌که به‌کی زانی، ده‌رگه‌هه‌ک بو‌فولکلوری کوردی، ۸۷
 نه‌گه‌ر تم بو‌یام بو‌بو‌وه دایکه دلسوزه‌که‌ی، نه‌ویش بو‌یه‌ک به
 به‌کیان بو‌بو‌وه خوشکیکی هه‌ره دلسوزو، شار، ۳۳
 نه‌گه‌ر هه‌ر چه‌کی کردبیت، له نه‌نجامی هه‌ستیکی پی‌روزه‌وه بو‌وه،
 فریشته‌کانی سه‌ر زه‌مین، ۳۴

له‌م دوو رسته‌ی خواره‌وه‌دا کاتی روودانی رووداوی گوزاره‌ی
 رسته‌ی شوین که‌وتوو و رسته‌ی سه‌ره‌کی رانه‌بو‌وردوی
 نیخباری‌یه :-

خوئه‌گه‌ر تمه‌یش ناله‌بارو گونجاوه، به‌لام به‌لگه‌م به‌ده‌سته‌وه‌یه،
 که سه‌ده‌ی بیستم شتی ناشیاویش به‌ساو ده‌زانیت، لاکیشه
 رووناکه‌کان، ۶۹.

نه‌گه‌ر پی نه‌حه‌سا، ئه‌بو‌بخودتی که‌فیت، یاریت کوردی - ۶۹

له‌وانه‌یه کاتی روودانی رووداوی گوزاره‌که وه‌کو‌رسته‌کانی
 پیشووله یه‌ک سات دا نه‌ین، به‌لام هه‌ر نیخباری ده‌بن، بو‌وینه له‌م
 زستانه‌ی ژیروودا کاتی گوزاره‌ی رسته‌ی شوین که‌وتوی مهرج
 رابردوی نیخباری‌یه، به‌لام کاتی گوزاره‌ی رسته‌ی سه‌ره‌کی
 رانه‌بو‌روودی نیخباری‌یه وه‌یندی‌ک جار له باری فرمان وه‌یا
 داخوازیش دا ده‌بیت :-

نه‌گه‌ر گوت نه، دتی داری خولسه‌ری وی دت، ده‌رگه‌هه‌ک بو

فولکلوری کوردی، ۱۹

همان دوری نامرازی گه‌به‌نهری (نه‌گه‌ر) ده‌گیریت، بو‌وینه :-
 هه‌که‌چ نه‌ندام ژ تیه‌کی نهمان نه‌فه نه‌وتیپ نه‌شیا هه‌فدک
 دیاری دا، یاریت کوردی، ۱۵۳

نامرازی گه‌به‌نهر له رسته‌ی شوین که‌وتوی مهرج دا هه‌میشه
 ده‌که‌وینه سه‌ره‌تای رسته شوین که‌وتوووه‌که، به‌لام له باریک دا
 نه‌گه‌ر ئاره‌زووبکریت زیاتر بایه‌خ به دوری بکه‌ری رسته‌که
 بدریت، نه‌وه بکه‌ره‌که به پیش نامرازی گه‌به‌نهره‌که ده‌که‌ویت،
 هه‌روه‌کوله‌م سی رستانه‌ی خواره‌وه‌تا به‌رچاوده‌که‌ویت، که‌وا (پیاو)،
 نه‌وانه‌وتو (به‌پیش نامرازی گه‌به‌نهری (نه‌گه‌ر // گه‌ر؛ که‌وتوون):

پیاو، گه‌روه‌زیفه‌ی گه‌وره‌ی نه‌بیت، هه‌رگیز میدالی تیی شه‌ره‌فی
 به‌ده‌ست ناکه‌ویت، ملوانکه‌ی نه‌لماس، ۳۱

نه‌وانه‌ی میژ ووی شاری نه‌سته‌مبول ده‌نروسنه‌وه، گه‌ر بیت و
 میژ ووی مه‌له‌کانی ده‌شتی (فلوری) وراوکه‌رانی فه‌راموش بکه‌ن،
 نه‌وا به‌لای منه‌وه نووسینه‌کانیان پولیک ناهینی ورنه‌نج خه‌سار
 ده‌رده‌چن، بالنده‌کانیش کۆچیان کرد، ۱۶

تو نه‌گه‌ر نه‌مه‌ت به‌لاوه سه‌یره‌وه سه‌مه‌ریه‌ی نه‌ی چون دان به‌وه‌دا
 ده‌نیت، که‌ نیازم وایه‌ نه‌مه‌نی مرووف ئاوه‌ژ ووبکه‌مه‌وه، لاکیشه
 رووناکه‌کان، ۵۴

هیندیك جار دوورسته‌ی شوین که‌وتوی مهرج، که‌ به‌ یارمه‌تی
 نامرازی گه‌به‌نهری نه‌گه‌ر، هه‌که‌ر درنیز راون یه‌ک له‌ دوای یه‌ک
 دین و به‌ هه‌ردوویان به‌پیش رسته‌ی سه‌ره‌کی ده‌که‌ون، وه‌ک :-

نه‌گه‌ر گه‌نجینه‌ی قاروونت هه‌ببو، نه‌گه‌ر بانبانگیش بیت، بی
 سووه، لاکیشه رووناکه‌کان، ۶۵

هه‌که‌ر بی حه‌سا، هه‌فکرکی وی دنی‌که‌فیت، هه‌که‌ر بی نه‌حسه‌ئو
 بخوه‌دی‌که‌فیت، یاریت کوردی - ۷۴

شوینی رسته‌ی شوین که‌وتوی مهرج وه‌کو شوینانگی بته‌ره‌تی
 له‌نیورسته‌ی تیکه‌ل دا به‌پیش رسته‌ی سه‌ره‌کی ده‌که‌ویت، به‌لام

دیالیکتی کرمانجی خواروودا بو‌ینک هینانی رسته‌ی
 شوین که‌وتوی مهرج به‌ شیوه‌یه‌کی فراوان به‌کار دیت و ده‌که‌وینه
 سه‌ره‌تای رسته شوین که‌وتوووه‌که‌وله‌گه‌ل رسته‌ی سه‌ره‌کی دا رسته‌ی
 تیکه‌ل روده‌نین، بو‌وینه

نه‌گه‌ر به‌ره به‌توز نه‌بیت، ساحییی دای ناوه‌شینیت، په‌ندی
 کوردی، ۳۴

نه‌گه‌ر به‌ره به‌توز نه‌بیت رسته‌ی شوین

که‌وتوی مهرج

ساحییی دای ناوه‌شینیت رسته‌ی سه‌ره‌کی

نه‌گه‌ر زلکه‌ک لفی، نه‌فه نه‌ویاریکه‌ر که‌ت، یاریت کوردی، ۶۰

نه‌گه‌ر زلکه‌ک لفی رسته‌ی شوین که‌وتوی

مهرج

نه‌فه نه‌ویاریکه‌ر که‌ت رسته‌ی سه‌ره‌کی

نه‌گه‌ر نه‌وسا چاریکت بو‌نهمرو کردباوزه‌خیره‌ت بو‌پایز وزستان
 دانابا، ئیسته‌ ئاه و ناله‌ی خوت به‌ دیاری بو‌من نه‌ده‌هینا، بیست
 چیرۆکی فولکلوری کوردی

نه‌گه‌ر نه‌وسا چاریکت بو‌نهمرو رسته‌ی شوین

کردباوزه‌خیره‌ت بو‌پایز و که‌وتوی مهرج

زستان دانابا

ئیسته‌ ئاه و ناله‌ی خوت به‌ رسته‌ی سه‌ره‌کی

دیاری بو‌من نه‌ده‌هینا

نامرازی گه‌به‌نهری نه‌گه‌ر هیندیك جار له نووسین وله
 قسه‌کردن دا له دیالیکتی کرمانجی ژ ووروو دیالیکتی کرمانجی
 خواروودا به‌ شیوه‌ی کورت کراوه‌یی (گه‌ر) به‌کار دیت و دیسانه‌وه
 هه‌ر ده‌که‌وینه سه‌ره‌تای رسته‌ی شوین که‌وتوی مهرجه‌وه :-

گه‌ر که‌سی نه‌زانی خودانی مامکی وی بیژت هون دنی ج دن من دا
 بووه‌ بیژم، ده‌رگه‌هه‌ک، ۸۷

به‌لام ئاه‌ره‌ت نه‌وه‌ی چاکه، چه‌ند خوشیو‌یسترنی سه‌ده‌نه‌وه‌نله
 دل رفق ده‌یی، گه‌روه‌هاش نه‌بیت، دنیای نیوه‌کات و ده‌بینه‌ بنیشته
 خوشه‌ی ده‌می خه‌لک، ملوانکه‌ی نه‌لماس، ۴۲

شیوه‌یه‌کی دی نامرازی گه‌به‌نهری نه‌گه‌ر له دیالیکتی کرمانجی
 ژ ووروودا به‌رچاوده‌که‌ویت، که‌ نه‌ویش شیوه‌ی (هه‌که‌ر) وه‌یا
 (هه‌گه‌ر)، که‌ نه‌ویش ده‌که‌وینه سه‌ره‌تای رسته‌ی شوین که‌وتوووه‌وه

ئامرازای گه‌یه‌نهری (که) له‌نیوئامرازای گه‌یه‌نهران دا بو
پیک هینانی به‌شیک زوری جوره‌کانی رسته‌ی شوین که‌وتووله
هم‌سوان چالاکتره، بو‌وینه‌هاوبه‌شی دارشتنی رسته‌ی شوین
که‌وتووی نیهاری، گوزاه‌یی، دیارچه‌ری، به‌رکری، کات
ده‌کات، هه‌روا بو‌پیک هینانی رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرجیش
به‌کاردیت، به‌لام به‌شیوه‌یه‌کی زورت‌سک و نه‌فره.

شوینی ئامرازای گه‌یه‌نهری (که) له‌سهرتای رسته‌ی
شوینه‌که‌وتووی مهرج دا ده‌بیت، بو‌وینه:-

که‌گه‌وره‌نهمان، بچووک زووله‌ناو‌ده‌چن و‌خو‌راناگرن، په‌ندی
کوردی، ۳۴

شوینی رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج له‌نیورسته‌ی تیکه‌ل دا،
که‌به‌یارمه‌تی ئامرازای گه‌یه‌نهری (که) ده‌ست پی‌ده‌کات،
ده‌که‌وینه‌پیش رسته‌ی سهره‌کی:-

که‌خه‌ون راست بی، چ‌نایه‌ته‌دی، په‌ندی کوردی، ۵۹
که‌خه‌ون راست بی رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج
چ‌نایه‌ته‌دی رسته‌ی سهره‌کی

ئامرازای گه‌یه‌نهری (ههر-که) ئه‌ویش وه‌کوئامرازای
گه‌یه‌نهری (که) بو‌پیک هینانی رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج که‌م
به‌کاردیت و هه‌میشه‌ش ده‌که‌وینه‌سهرتی رسته‌ی شوین
که‌وتووه‌وه:-

ههرچاکه‌یه‌کت به‌سهرمنه‌وه‌هه‌بیت، پیم‌بلی
ههر-که‌تیشکیکی رووناکیته‌به‌دی‌کرد، خو‌رمان لی‌هه‌ل‌دیت.
ئه‌ورسته‌شوین که‌وتووی مهرجه‌ی، که‌به‌یارمه‌تی ئامرازای
گه‌یه‌نهری (ههر-که) پیک‌دیت، ده‌که‌وینه‌پیش رسته‌ی سهره‌کی
نیورسته‌ی تیکه‌له‌وه، بو‌وینه:-
ههر-که-چیرۆکیکی بنوسوسیا، هه‌ستی به‌ئاسوده‌یی دل و
ده‌روونی ده‌کرد.

ئه‌ورسته‌شوین که‌وتووی مهرجه‌ی، که‌به‌یارمه‌تی ئامرازای
گه‌یه‌نهری (ههر-که) پیک‌دیت، بوی‌هه‌یه‌کانیش‌پیشان
بدات، هه‌روه‌کوله‌م رسته‌یه‌دا هه‌ستی پی‌ده‌کریت:-
ههر-که-له‌خه‌وه‌ستا، شیره‌که‌ی بو‌بگره‌وه‌وه‌ده‌رخواردی‌بده.

ئه‌وه‌ی‌شایه‌نی‌باسه‌ئامرازای گه‌یه‌نهری (ئه‌گه‌ر) بوی‌هه‌یه
شوینی ئامرازای گه‌یه‌نهری (هه‌که، که، ههر-که) بگریته‌وه، به‌بی

هیندیک جار ئه‌ویش به‌ده‌گه‌من واریک ده‌که‌ویت بکه‌وینه‌دوای
رسته‌ی سهره‌کیوه، وه‌ک:-

ئه‌م‌دشین‌بیژین‌گوند‌نه‌بو‌چیرۆک‌بیژه‌ک‌لی‌نه‌با، ئه‌گه‌ر‌نه‌پتریان،
ده‌رگه‌هه‌ک‌بو. . . ۲۰

ئه‌م‌دشین‌بیژین‌گوند‌نه‌بو‌چیرۆک رسته‌ی سهره‌کی
بیژه‌ک‌لی‌نه‌با

ئه‌گه‌ر‌نه‌پتریان رسته‌ی شوین

که‌وتووی مهرج

له‌دیالیکتی کرمانجی ژوو‌رودا ئامرازای گه‌یه‌نهری ئه‌گه‌ر //
هه‌گه‌ر // هه‌که‌ر‌شیوه‌ی کورت‌کراوه‌ی هه‌یه، که‌ئویش
(هه‌که) یه‌وئهم‌شیوه‌یش ده‌که‌وینه‌سهرتای رسته‌ی
شوین که‌وتووی مهرجه‌وه‌ده‌وری به‌یه‌ک‌گه‌یشتنی رسته‌ی
شوین که‌وتووی مهرج به‌رسته‌ی سهره‌کی له‌رسته‌ی تیکه‌ل‌دا
ده‌گیریت:-

شیرۆی‌گوت: «بابودا‌من‌راست‌دبیزیت، هه‌که‌دی‌چین‌ما‌هه‌وه
خوله‌چ‌گرتی‌یه، خان‌ومان، ۱۷

هه‌که‌یه‌کی‌زانی، زانی، ده‌رگه‌هه‌ک‌بو. . . ۸۷

هه‌که‌راست‌بیت‌له‌دوی‌هه‌را‌من، وه‌تا‌نه‌وژی‌ئه‌زلسه‌رونی
بوهرنی‌مه، وی‌صه‌رف‌عه‌ره‌بی‌بکوردی‌نقیسی‌یه، عه‌لی
ته‌ره‌ماخی، ۱۷

هه‌که‌دروئینا‌خوه‌دا‌دندلو‌فیلیت‌خوه‌به‌سهرنه‌که‌ت‌وه‌هه‌فرکی
وی‌دا، ئه‌فه‌ئوک‌ت، یاریت‌کوردی، ۱۴۳

(هه‌که) له‌هیندیک‌ناوچه‌دا‌له‌شیوه‌ی (هه‌کو) به‌کاردیت‌وه‌هه‌ر‌ئه‌و
رۆله‌ش‌ده‌گیریت‌له‌نیورسته‌ی تیکه‌ل‌و، که‌ئامرازای گه‌یه‌نهری
(هه‌که) ده‌یگیریت، بو‌وینه:

هه‌کوئیک‌ی‌زانی‌هه‌فالی‌وی‌بی‌ژ‌بیژه‌چووی‌هندی‌بری‌وه‌هیزتی
هه‌دی‌دنی‌هه‌فالی‌خوه‌پی‌راکیشیت، یاریت‌کوردی، ۱۵۳

رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج به‌یارمه‌تی
ئامرازای گه‌یه‌نهری (که‌و) (ههر-که)

ئه‌وه‌ی شوینی پینک هاتنی سینتاکسی رسته شوین که وتووه که واتای رسته تیکه‌له که به گشتی بگوریت، بووینه لهم رستانه‌ی خواره ودا بوهر نامرازیکه گه‌به‌نهری له ژووروو ناوبراودا رسته‌یه‌ک به‌وینه هیندراوه‌ته‌وهو په‌کسر نامرازه‌که‌ی به نامرازی گه‌به‌نهری (ئه‌گه‌ر) گوردراوه‌ته‌وه :-

ئه‌گه‌ر پیم باوه‌رده‌که‌ی
ئه‌وه‌هه‌ستیکه‌ی پرله رق و
خه‌شم بوو
که له‌وکاته‌دا له دلما په‌نگی
ده‌خواره‌وه

رسته‌ی شوین که وتووی مەرجه
رسته‌ی سه‌ره‌کی‌یه
رسته‌ی شوین که وتووی
کاته

هه‌که دتی‌چین، ما هه‌وه خوله چ گرتی‌یه .
ئه‌گه‌رده‌ی‌چین، ما هه‌وه خوله چ گرتی‌یه .
که گه‌وره‌نه‌مان، بچووک زووله ناوده‌چن .
ئه‌گه‌ر گه‌وره‌نه‌مان، بچووک زووله ناوده‌چن .

ئه‌گه‌ر خاوه‌ن کاره‌که له‌وده‌مه‌دا به‌سه‌ردا هات وله هه‌ریه‌کیک
بهرسی له کویم، هه‌موویان سویندم بو‌ده‌خون، که هه‌رتازه‌ئه‌ویم
جی‌هیشت، مردنی دیوه‌ره‌یه‌ک، ۷۱

ئه‌گه‌ر خاوه‌ن کاره‌که له‌وده‌مه‌د
به‌سه‌ردا هات وله‌هه‌ر
یه‌کیک به‌رسی له کویم
هه‌موویان سویندم بو‌ده‌خون
که هه‌رتازه‌ئه‌ویم جی‌هیشت

رسته‌ی شوین
که وتووی مەرجه
رسته‌ی سه‌ره‌کی‌یه
رسته‌ی شوین که وتووی
دیارخه‌ری‌یه‌و بو
به‌رکاری رسته‌ی
سه‌ره‌کی ده‌گه‌رته‌وه .

هه‌ر چاکه‌یه‌کت به‌سه‌ر منه‌وه هه‌بیت، پیم بلنی
ئه‌گه‌ر چاکه‌یه‌کت به‌سه‌ر منه‌وه هه‌بیت، پیم بلنی

چهند رسته‌یه‌کی شوین که وتوو
له‌نیورسته‌یه‌کی تیکه‌ل دا

هیندیک جار رسته‌ی شوین که وتووی مەرچ هه‌رخوی به‌ته‌نیا
له‌نیورسته‌ی تیکه‌ل دا نابیت، به‌لکورسته‌یه‌کی شوین که وتووی
دیشی له‌گه‌ل دا ده‌بیت و به هه‌ردووویان تیکرا واتای رسته‌ی سه‌ره‌کی
نیورسته‌ی تیکه‌له‌که زیاتر روون ده‌که‌نه‌وه، بووینه :-

گه‌ر به چاکه‌ی لیبانه‌وه ووردبینه‌وه، ده‌بینی، که چوون که‌رولال
ده‌بن وتوانای بیستن وقسه‌کانیان له‌لاوه نامینی، ملوانکه‌ی
ئه‌لماس، ۴۲

گه‌ر به چاکه‌ی لیبانه‌وه وورد
بینه‌وه
ده‌بینی
که چوون که‌رولال ده‌بن و
توانای بیستن وقسه‌کانیان
له‌لاوه نامینی

رسته‌ی شوین که وتووی
مەرجه
رسته‌ی سه‌ره‌کی‌یه
رسته‌ی شوین که وتووی
به‌رکاری‌یه

ئه‌گه‌ر پیم باوه‌رده‌که‌ی، ئه‌وه‌ی که له‌وکاته‌دا له دلما په‌نگی
ده‌خواره‌وه، هه‌ستیکه‌ی پرله رق و خه‌شم بوو، ملوانکه‌ی
ئه‌لماس، ۴۷

ئه‌نجام

رسته‌ی شوین که وتووی مەرچ، که مەرچی روودانی رووداو
دیارده روون ده‌کاته‌وه، جوړیکه‌ر له جوړه‌کانی رسته‌ی
شوین که وتوو له‌نیورسته‌ی تیکه‌ل دا .
رسته‌ی شوین که وتووی مەرچ له رووی روودان وروونه‌دانی
دیارده‌و رووداوا دابه‌ش ده‌کریته‌ سه‌ر دوو جوړه رسته‌ی
شوین که وتوو :-

- ۱) رسته‌ی شوین که وتووی مەرچی روودای ته‌واو
- ۲) رسته‌ی شوین که وتووی مەرچی روودای نا‌ته‌واو

نامرازی سینتاکسی نیحوان رسته‌ی سه‌ره‌کی و رسته‌ی
شوین که وتووی مەرچ له‌نیورسته‌ی تیکه‌ل دا به یارمه‌تی نامرازی
گه‌به‌نهری (ئه‌گه‌ر // هه‌گه‌ر // هه‌که‌ر، هه‌که، که، هه‌ر - که
-)یه، نامرازی گه‌به‌نهری (ئه‌گه‌ر) لهم بواره‌دا له هه‌مووان چاکتره‌و
شوینی ئه‌م نامرازانه‌ش به‌شینه‌به‌کی سه‌ره‌کی ده‌که‌وینه سه‌ره‌تای
رسته‌ی شوین که وتووی مەرجه‌وه .

سه‌رچاوه

- ۱- آ. ن. گفوزدیف، زمانی روسی هاوچرخ، به‌رگی دووم، مَسکُو، ۱۹۶۸
- ۲- ن. س. فالگینا، سیتاکسی زمانی روسی هاوچرخ، مَسکُو، ۱۹۷۳
- ۳- ی. م. ستیانوف، زمانی روسی بو‌همه‌وان، مَسکُو، ۱۹۷۸

ئەوسەرچاوانە‌ی رسته‌یان لێ دەرهنێراوه

- ۱- احمد عبدالله زهرو، حه‌یرانزک، به‌غدا، ۱۹۸۷
- ۲- احمد محمد اسماعیل، بآلنده‌کانیش کۆچیان کرد، (وه‌رگیرانه)، به‌غدا، ۱۹۸۸
- ۳- نازاد حه‌مه‌ شریف، مردنی دێوه‌ره‌به‌ک، (وه‌رگیرانه)، به‌غدا، ۱۹۸۴
- ۴- خالد حسین، دەرگه‌هه‌ک بو‌فولکلوری کوردی، به‌غدا، ۱۹۸۵
- ۵- ره‌ شه‌ید فندی، علی‌ته‌ره‌ماخی، (؟)، ۱۹۸۵
- ۶- عه‌بدوللا سه‌راج، لاکیشه‌ رووناکه‌کان، به‌غدا ۱۹۸۵
- ۷- علی فتاح دزه‌یی، ملوانکه‌ی ئەلماس، (وه‌رگیرانه)، ۱۹۸۶
- ۸- عمر شیخ الله ده‌شته‌کی، په‌ندی کوردی، به‌رگی سی‌یه‌م، به‌غدا، ۱۹۸۵
- ۹- دوکتور عیزه‌دین مسته‌فاره‌سول، جه‌زنانه، (وه‌رگیرانه)، به‌غدا، ۱۹۸۲
- ۱۰- محمد حسین بنانی، یاریت کوردی، به‌رگی ئیکتی، هه‌ولیر، ۱۹۸۷
- ۱۱- محمد مولود (مهم)، چیرۆکه‌کانی مهم، به‌رگی دووم، هه‌ولیر، ۱۹۸۴
- ۱۲- د. کوردستانی موکریانی، بیست چیرۆکی فۆلکلوری کوردی، هه‌ولیر، ۱۹۸۴

رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج بو‌به‌شیک له‌ به‌شه‌کانی رسته‌ی سه‌ره‌کی ناگه‌رته‌وه، وه‌کو هیندیک له‌ رسته‌ شوین که‌وتووه‌کانی دی، به‌لکو بو‌همه‌سوورسته سه‌ره‌کیکه ده‌گه‌رته‌وه وه‌وه‌کویاسایه‌کی گشتی رسته‌ی شوین که‌وتووی مهرج له‌نیورسته‌ی تیکه‌ل دا ده‌که‌ویته پیش رسته‌ی سه‌ره‌کیوه.

په‌راویز

- ۱- نوری علی امین، ریزمانی کوردی، سلیمان، ۱۹۶۰، ۵۵-۵۸
- ۲- ک. ک. کوردوفیف، زمانی کوردی، مَسکُو، ۱۹۶۱، ۷۲
- ۳- د. ن. مه‌که‌نزی، لیکۆلینه‌وه‌ی دیالیکته‌کانی کوردی، به‌رگی ۱- له‌ندن ۱۹۶۱، ۱۳۶-۱۳۹
- ۴- که‌ریمی ئەبویی وی. آ. سمیرنوف، دیالیکتی کوردی موکری، لنینگراد ۱۹۶۸، ۱۴۱
- ۵- محه‌مه‌د ئەمین هه‌ورامانی، زاری زمانی کوردی له‌ ترازووی به‌راورددا به‌غدا، ۱۹۸۱، ۳۱۲
- ۶- زه‌ری آ. یوسوئوفا، شیوه‌ی سلیمان زمانی کوردی، مَسکُو، ۱۹۸۵، ۲۶
- ۷- د. کوردستانی موکریانی، سیتاکسی رسته‌ی ساده، به‌غدا، ۱۹۸۶، ۸۳، ۸۴

الجملة التابعة الشرطية

د. کردستان مکریانی

كلية الآداب - جامعة صلاح الدين

المفروض ووقوع الحدث فيها.

تصاغ الجملة المعقدة مع الجملة التابعة الشرطية بواسطة اداة الفصل (ته‌گه‌ر // هه‌گه‌ر // هه‌که‌ر، هه‌که، که، هه‌ر-که) والتي تقع في بداية الجملة التاسعة والملاحظ ان اداة الوصل (ته‌گه‌ر) ضمن هذه المجموعة من الادوات اوسعهم استعمالاً. لا تعود الجملة التابعة الشرطية الى قسم من أقسام الجملة الرئيسية، بل تعود اليها كاملة، وتسبق الجملة التابعة الشرطية الجملة الرئيسية بالنسبة لموقعها ضمن الجملة المعقدة.

تبين الجملة التابعة الشرطية شرط وقوع الحدث أو الظاهرة في الجملة الرئيسية ضمن الجملة المعقدة.

تنقسم الجملة التابعة الشرطية من حيث وقوع الحدث أو عدم وقوعه الى قسمين رئيسيين :-

۱- الجملة التابعة الشرطية الحقيقية وهي الجملة التي يتحقق

فيها حدوث الحدث.

۲- الجملة التابعة الشرطية الفرضية وهي الجملة التي كان من